

A demokrácia vagy az autokrácia a hatékonyabb válságkezelő?

Válságok idején, mint a mostani koronavírus okozta helyzet, társadalmi összefogásra, együttműködésre, szolidaritásra van szükség. Olyan kollektív javak ezek, amelyeket az autokráciák szisztematikusan irtanak, hiszen hatalmuk veszélyeztetését látják bennük. Szokásos módon a civil szervezetek képesek mobilizálni és szervezni, a közösség érdekében átvállalni feladatokat. Válság idején segítségükkel nagyra nőhet a polgárok aktivitása. Ha azonban politikailag felépített hadjárat áldozatai voltak, akkor sem anyagi stabilitásuk, sem legitimitációjuk nem elégséges ahhoz, hogy az összefogás katalizátorai legyenek.

Aligha kétséges, hogy demokráciában és jogállami körülmények között jobb élni, mint diktatúrában. Bármennyire triviális is, úgy tűnik, ezt nem lehet elég sokszor ismételni, elsősorban azért, mert Magyarországon a társadalom egészét tekintve alacsony a demokráciával kapcsolatos személyes átélés szintje. A vírushelyzet elmúltával újra beszélnünk kell arról is, hogy miként lehet stabil demokráciát építeni a hazai posztkommunista tapasztalatokon. De most, mikor annak veszélye áll fenn, hogy az Orbán-rezsim a legitimitációját a különleges helyzetre alapozhatja, és arra hivatkozhat, hogy az erősen központosított rendszerek hatékonyabban kezelik a válságokat, mint az alkotmányos korlátokkal botladozó jogállamok és a vitatkozó demokráciák, azt kell igazolnunk, hogy miért rosszabbak a nem demokráciák még ilyen pillanatokban is. Az egymással versengő válságkezelési modellek hosszabb távú politikai és etikai következményeiről az elmúlt napokban nemzetközi hírű filozófusok is kifejtették [véleményüket](#), ami világosan jelzi a vita tétjét és a probléma globális természetét.

A kínai párt- és állami vezetés propagandája azt igyekszik elhitetni a világgal, hogy példamutató gyorsasággal és hatékonysággal kezelte a vírus következményeit, amiért ezért az egész világ hálás lehet. Túl a kulturális és társadalmi különbségeken, amelyek persze nem hagyhatók figyelmen kívül, súlyos kétségek merülnek fel a helyzet felismerésével és kezelésének hatékonyságával kapcsolatban. A szabad sajtó és a félelem nélküli társadalmi környezet bizonyára [enyhítette volna a bajt](#). Nem is beszélve arról, hogy a közegészségügy és szociális ellátások finanszírozása a politikai propaganda és rendvédelmi beruházások helyett

eleve kevesebb esélyt adna a fertőzések elszabadulására. Az autokráciák, ahogyan az Orbán-rendszer is, többnyire szociálisan is érzéketlenek; a rezsím működése az elesetteket, a társadalom peremén élőket tipikusan büntetéssel fenyegeti. Nagyméretű és váratlan szociális válság fenyegetésére is elsősorban elnyomással képes reagálni. Jellemző, hogy a járvány kitörése óta működő tucatnyi akciócsoport között egyetlen olyan nem akadt, amelyik a zsúfoltságban és tartalékok nélkül élő szegények védelmével foglalkozna. A rend fenntartása nehéznek tűnik olyan rendszerben, ahol sem bizalomból, sem szociális javakból nincsen tartalék. A jelenlegi hatalom óriási terhe, hogy a hatékony válságkezeléshez szükséges állampolgári együttműködés elemi feltételeit is lerombolta; 2010 óta ugyanis a tényeket, információkat közvetítő intézményeket - így a médiát vagy tudományt - szisztematikusan támadja, amely az intézményi bizalmat is súlyosan aláásta.

Autokratikus politikai rendszerben a válságkezelés is bizonytalan és különös veszélyeket hordoz. A szabadságok, autonómiák megvonása és a rezsím egyéb hiátusai ilyenkor visszaüthetnek. Ismert összefüggés, hogy a hierarchikus döntési rendszerek sajátos vakságban szenvednek. A központ rosszul látja az alsóbb régiókat, képtelen érzékelni a távol levő problémákat, vagy csak nagyon későn, torzításokkal jutnak el a központba az információk. Ebben az értelemben az autokráciáknak korlátozott a racionalitásuk. De az autoriter politikai rendszerek azzal a járulékos gyengeséggel is terheltek, hogy a vezető környezete óvakodik a valós információk közlésétől, az a tapasztalatuk ugyanis, hogy a vezér döntéseit nem ezek alapján alakítja ki, azt úgysem képesek befolyásolni. A valós társadalmi folyamatok így egyre homályosabbak, az alternatív információforrások figyelmen kívül maradnak, a kritikákat nem fogalmazzák meg. Ezen semmit sem változtat az a tény, hogy a Fidesz-rezsím folyamatosan, nagy apparátussal, sok közpénzből bizonyos dolgokat mér, ezekre alapozza politikai cselekvését. Csakhogy ezek a mérések súlyosan szűk körben mozognak, azokat a kollektív attitűdöket célozzák, amelyekre a napi politikai taktikának és propagandának szüksége van. Ma a kormányzat, elsősorban primitív autokratikus szerkezete miatt, nagyon keveset tud a társadalmi folyamatokról. A súlyos pénzekkel kitömött intézeteinek társadalmi értéke negatív, tisztán csak hatalomtechnikai tanácsadásra képesek, a kormányzás elősegítéséhez kevesek. Mert csak azt tesztelik, amire a főnöknek szüksége van, azt láttatják a megrendelővel, amit látni

akar, amit hatalmpolitikai céljainak eléréséhez közvetlenül fel tud használni. A megrendelt attitűd-mérések szármalmasan elégtelen és statikus társadalomképet közvetítenek. Az autoriter központ ellenségnek tekint minden alternatív, kritikus társadalomképet, sőt minden eszközzel le is építi az ilyenekkel próbálkozó intézményeit. E hierarchikus elbutulás sajátos, de szükségszerű következménye az “udvar” hasonló elbutulása, a professzionalizmus elsatnyulása, a közpolitikai tudásrendszerek válsága. Nem csak a szokásos kontraszelekción, a politikai megbízhatóság primátusa, hanem a szakértelem szükségtelensége is nyomasztja e rendszereket. Válsághelyzetben pedig ezek nagyon tudnak hiányozni. A központ dezinformáltsága párhuzamosan nő a hozzá nem értők szervilizmusával, végül teljesen tanácstalanul állnak majd, fogalmuk sem lesz mi történik.

Mivel bizonytalan, hiányos és torz a társadalmi folyamatok érzékelése, a központ válságok idején hajlamos a túlreagálásra, agresszív válaszokra, amivel növelheti a bajt. Ráadásul a kiszámíthatatlanság pánikot okozhat olyan rezsim vezetőkben, akiknek valóban van félnivalójuk az uralmuk alatt elkövetett visszaélések, csalások, lopások miatt. Nincs az a parlamenti többség és támogatottság, amely megmenthetné egy ilyen összeomlástól, az ilyen rendszerek a rezsim belső bomlásától tartanak a leginkább.

A nyílt információpolitika a hatékony védelem egyik első előfeltétele. Demokratikus vezető aligha engedhette volna meg magának, hogy rendelkezésre álló elegendő mennyiségű és minőségű védőeszközzel beszéljen, amikor milliók tudták, hogy ennek az állításnak pont az ellenkezője az igaz. A hamis tájékoztatás, a kínai diktatúra csóddal fenyegető kezdeti titkolózásához hasonlóan, a járvány és az álhírek terjedésének melegágya.

Azok a társadalmi normák, amelyek ilyen helyzetekben nagyon szükségesek, nem találnak támogatásra a jog világában, a szakadék, amely e két normarendszer között tátong, paralizálja a közösséget. Egészséges társadalomban a polgárok túlnyomó többsége feltételezi, hogy a jogi normák a többiek cselekvését is vezénylik, mert a jogkövetés közösen osztott normatív rend alapul. Az autokráciák nem képesek ilyen logikákat stabilizálni, ebből a normatív válságból

Magyarország soha nem jött ki. Következmenyei válságok idején jobban érzékelhetőek: félelem, bizonytalanság, agresszív viselkedés, gyenge együttműködés.

Autokráciáknak nincs gyakorlatuk a kompromisszumképzésben, nem hajlamosak a megegyezésre, akaratuk csorbulását gyengeségnek látják. Válság idején, az összefogás érdekében sem képesek megegyezésre törekedni, politikai ellenfeleiknek pedig semmi okuk bízni bennük. Miért gondolhatná józanul bárki, hogy a válság kezeléséhez szükséges felhatalmazást a hatalom a politikai közösség egésze érdekében használná fel, és önkorlátozást gyakorolna, ha ilyenre soha nem volt példa? Minden politikai és társadalmi tapasztalat arra utal, hogy a hatalommal eddig is visszaélők a korlátlan hatalommal is ezt tennék. Nem is látszik más a jelenlegi törvényi felhatalmazásból sem, ahogy erre [korábban utaltunk](#). A kompromisszumképtelenség és a legitimitás bizonytalansága lehetetlenné teszi, hogy a hatalom képviselői közül bárki is hitelesen csak vért és könnyeket ígérhessen válsághelyzetben. Az autoriter rezsimek ebben az értelemben is gyengék. A rendszer olyan politikai cselekvéseket intézményesített, amely mindezeket megerősíti. Ma már alig van olyan rezsím-párti hatalomban levő személy, aki rendelkezne más képességekkel.

Hozzászoktak a [politikai háborúhoz](#).

